

raziskavami, kot se jih lotevamo pri nas. Dragocena je zlasti zato, ker prek analize zakonodaje in številnih konkretnih primerov iz vsakdanjega življenja slika okolje, ki je blizu in primerljivo z mesti severozahodne Istre v poznem srednjem in zgodnjem novem veku.

Zdenka Bonin: Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike. Koper : Pokrajinski arhiv, 2011, 420 strani.

Delo Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike je nadgrajena doktorska disertacija Zdenke Radminič Bonin. Posveča se razčlenitvi in primerjavi delovanja različnih dobrodelnih ustanov, s poudarkom na cerkvenih bratovščinah v Benetkah in beneški Istri, še posebej v severozahodnih istrskih mestih, zlasti v Kopru.

Bratovščine so bile srednjeveška laična združenja, ki so skrbela za versko, a tudi za gospodarsko in kulturno vsakdanje življenje svojih članov. Srečujemo jih tako v notranjosti slovenskega prostora kot v primorju, vendar so si podobne le v delu značilnosti, v ključnih gospodarskih vsebinah in dejavnostih pa ne.

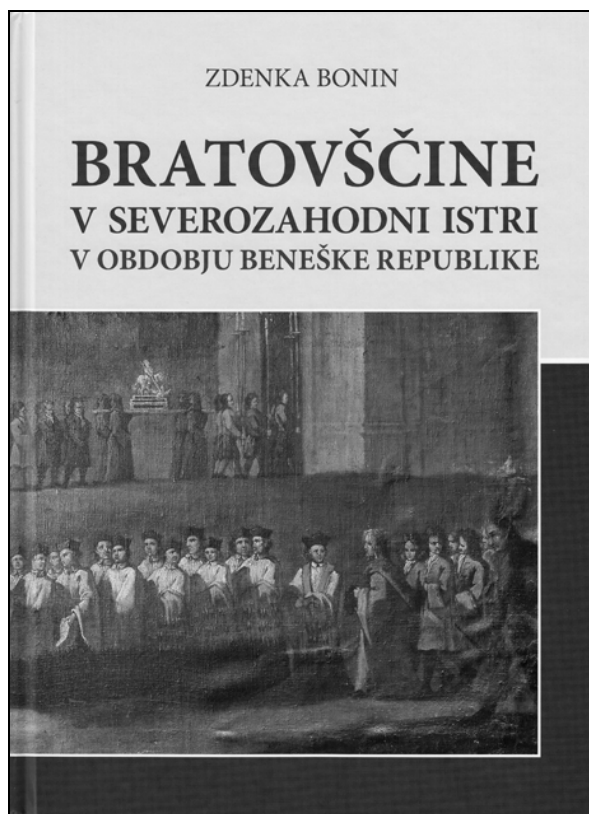
Bratovščine v notranjosti so bile verska združenja, ki so iz dobrodelnih pogosto prerasla v privilegirana poklicna združenja obrtnikov, redko tudi trgovcev, ki so imeli izključno pravico do opravljanja določenega poklica v mestnem okolju. Bratovščine so določale način opravljanja in norme poklicne dejavnosti, skrbele pa so tudi za versko in moralno življenje članstva, ki so mu po potrebi tudi materialno pomagale.

Vprašanje primorskih bratovščin je bilo v slovenski historiografiji doslej skoraj neraziskano, zato je knjižna novost avtorice Zdenke Bonin nadvse dobrodošla. Monografija vsestransko analizira primorske bratovščine, v katerih pa ne najde povezave z obrtnimi poklici oziroma cehovskih značilnosti, kar velja za bratovščine na tleh »celinske« Slovenije. Podrobna raziskava, usmerjena v odkrivanje podobnosti primorskih in »kontinentalnih« bratovščin, je pokazala, da je šlo pri koprskih in drugih bratovščinah severozahodnih istrskih mest za tip beneških bratovščin, ki niso bile prvenstveno povezane z obrtno dejavnostjo, kar je značilno za bratovščine v notranjosti slovenskega prostora. Na doslej nerazrešeno vprašanje, ali je šlo pri južnoprimorskih bratovščinah predvsem za verske ustanove ali za poklicna cehovska združenja laikov, ki so zasledovala gospodarske cilje, delo odgovarja v prid prve hipoteze. Čeprav so bile primorske bratovščine zasnovane kot verske karitativne ustanove, pa se je njihova dejavnost sčasoma razvejala, kar je vsebino monografije potisnilo v interdisciplinarno širino, ki zajema vpra-

šanja zgodovine, etnologije, etike in morale ter se sooča s širjenjem pisane besede v ljudskem jeziku.

Za koprške in piranske bratovščine je ohranjenega precej arhivskega rokopisnega gradiva, katerega razbiranje je zelo zahtevno: gre za zapise v neklasični (vulgarni) latinščini in italijanščini, v nesodobni pisavi z uporabo različnih kratic in okrajšav besed, brez dosledne uporabe ločil in velikih začetc. Ker gre za doslej nepregledano in nepreučeno gradivo, njegova analiza prinaša nova osnovna spoznanja o zastavljenem problemu. Najbogatejši vir za delovanje bratovščin so bratovščinski statuti, pravilniki, ki so določali strukturo bratovščine, njene organe, volilni postopek, verske obrede in dobrodelno dejavnost. Avtorica jih je obravnavala primerjalno za istrski in dalmatinski prostor.

Monografija je zasnovana tako, da v opisu problematike smotrno prehaja od analize splošnih značilnosti bratovščin k njihovemu ožjemu, severozahodnoistrskemu, ter nato najožjemu, koprskemu okolju: najprej opisuje osnovne značilnosti laičnih bratovščin in njihov razvoj, bratovščine v severozahodni Istri skozi poročila beneških nadzornikov ter bratovščine v Piranu in Izoli. Osrednji poudarek pa je namenjen koprskim bratovščinam v časovnem okviru od vizitacijskega poročila Agostina Valiera iz leta 1580, prek njihovega delovanja med 17. in koncem 18. stoletja do njihovega stanja ob koncu Beneške republike leta 1797. Časovni uvod predstavlja prve omembe bratovščin, njegov zaključek pa

usoda bratovščin po propadu Beneške republike do francoske ukinitve in sekularizacije njihovega premoženja leta 1805 oziroma 1806.

Za koprski prostor je podrobneje predstavljenih deset bratovščin (Sv. Antona opata, Sv. Zakramenta, Sv. Nazarija, Sv. Andreja, Sv. Nikolaja, Križanega pri Sv. Tomažu, Sv. Barbare, Sv. Marije pri servitih, Sv. Marije nove, Sv. Marije rotundske) in dva koprška špitala (Sv. Nazarija in Sv. Marka). Število bratovščin na širšem koprskem območju je v novem veku naraslo na okoli sto. Ob koncu beneške oblasti leta 1797 jih je bilo na celotnem koprskem ozemlju 95, na piranskem okoli 45, na izolskem pa 16.

Bratovščine so obdelane po izvornikih, glede na objavljene vire pa sistematično po enotnem pristopu: če je statut bratovščine ohranjen, je najprej opisan kodeks, potem vsebina, način volitev vodstva ter sprejemanje članstva in njegove obveznosti, nato pa gospodarjenje z bratovščinskim premoženjem ter bratovščinski prihodki in izdatki. Kadar statut ni ohranjen, so pritegnjena pravila nadbratovščine ali istovrstne bratovščine drugod (za koprsko bratovščino Sv. Barbare npr. primerljivi statut splitske bratovščine Sv. Barbare). Najbogateje dokumentirana in zato tudi najpodrobneje predstavljena je koprška bratovščina Sv. Antona opata, za katero sta ohranjena dva statuta, eden iz 14. in drugi iz srede 16. stoletja.

Člani bratovščin so bili odrasli moški, ki so imeli v njih vodilno vlogo, a tudi ženske in mladoletni. Vanje so se vključevali trgovci, obrtniki, ribiči, mornarji, v nekatere tudi plemiči in kleriki. Zajele so precejšen delež odraslega prebivalstva. Bratovščine so bile hierarhično urejene, načeloval jim je gastald, ki je imel ob sebi ekonomo (blagajnika), providurje in pisarje. Ohranjenost podatkov je ponekod omogočila poimenske navedbe bratovščinskih gastaldov. Najširši organ bratovščine je bil generalni kapitelj, ki je sprejemal pomembne odločitve, tekoče posle pa je v Kopru opravljal (navadno) 12-članski svet. Kandidati za člane so morali opraviti preizkusno dobo, potem pa so jih ob posebnem obredu sprejeli na generalnem kapitlju bratovščine. Dolžni so bili plačati vpisnino, nato pa redno poravnovati članarino, morali so spoštovati bratovščinski statut in se primerno vesti.

Bratovščine so imele svojega zavetnika in so ob cerkvenih praznikih prirejale slikovite procesije, vendar so skušale delovati brez cerkvenega nadzora. Praviloma med člani niso imele duhovnikov, če pa so jih že sprejele, so jih zadolžile za maševanje. Po tridentinskem koncilu leta 1562 si je Cerkev nadzor nad bratovščinami prizadevala povečati z vizitacijami. Bratovščine so bile zelo premožne, zato je njihovo premoženjsko stanje zanimalo tudi beneško oblast, ki je od providurjev zahtevala poročila o njem. Skušala je nadzirati delovanje bratovščin ter njihovo gospodarjenje s premoženjem in prihodki.

Beneški senat je od vodstva bratovščin zahteval natančno knjigovodstvo o prihodkih in izdatkih.

Poleg članarin in miloščin v denarju in naravi so bratovščine prejemale prihodke tudi od zakupnin za svoje nepremičnine in gospodarskih dejavnosti, npr. pridelave soli, olja, vina (v Piranu tudi od ribiških lovišč). Koprška bratovščina Sv. Antona opata je za upravljanje mestnega špitala Sv. Nazarija prejemala sredstva od državnih davkov in letno rento od beneškega Sveta desetih. Sredstva je pod ugodnimi pogoji posojala ali vlagala v mestno zastavljalnico, trošila pa jih je za potrebe delovanja, plačilo svojih funkcionarjev in popravilo cerkva ter za karitativno dejavnost, npr. v obliki dot za revna dekleta.

Nekatere bratovščine so nudile domicil določenim poklicem. Lastniki bark in mornarji so se združevali v bratovščini Sv. Miklavža in so skrbeli za dostavo pošte med Koprom in Benetkami. Ribiči so bili člani bratovščine Sv. Andreja, topničarji bratovščine Sv. Barbare in Sv. Miklavža. Kljub temu pa je neovrgljiva ugotovitev raziskave, da pri teh bratovščinah ni šlo za poklicna združenja laikov s ciljem monopolizacije določenih poklicev.

Ob občudovanja vredni količini arhivskih izvornikov, ki zagotavljajo nova spoznanja o zastavljeni problematiki, je avtorica v raziskavo pritegnila tudi širok opus objavljene literature. Čeprav se je osredotočila prvenstveno na koprsko gradivo, opozarja tudi na drugo sorodno gradivo, ki še čaka na podrobno raziskavo, po možnosti v obliki interdisciplinarnega skupinskega dela.

Besedilo monografije je smotrno strukturirano in tekoče ubesedeno, hkrati pa opremljeno s številnimi grafičnimi, tabelaričnimi in slikovnimi ponazorili, ki »rahljajo« in popestrujejo znanstveno vsebino ter lajšajo njeno spremljanje. Slog in jezik besedila sta izpoljena, tehnična oprema – ponazorila, sezname, celó slikovni slovarček manj znanih pojmov – je pripravljena skrbno in je na visoki ravni. Vsekakor gre za vredno delo, ki si zasluži bralno publiko.

Bortolamio Rigo: Sažeci propisa novigradske općine 1481.–1794. = Compendio delle leggi del comune di Cittanova dal 1481 al 1794, ur. Jakov Jelinčič. Novigrad: Grad Novigrad, Državni arhiv u Pazinu = Cittanova : Citta di Novigrad, Archivio di Stato di Pisino, 2010, 378 strani. (Kolana od statuti = Collana degli Statuti, knjiga III/2 = Volume III/2).

Arhivski svetnik v. p. in dolgoletni ravnatelj Državnega arhiva v Pazinu mag. Jakov Jelinčič se v svojih raziskavah pogosto loteva različnih vidikov novoveške zgodovine Istre, ki jo obravnava na